

Алексєєва Світлана

доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник відділу дидактики

Інституту педагогіки НАПН України, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8132-0465>

Ступак Олексій Тарасович

аспірант Інституту педагогіки НАПН України, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3303-1589>

**ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА
(ЦИФРОВА) КОМПЕТЕНТНІСТЬ**

Анотація. У статті розкрито дидактичні засади формування ключових компетентностей як здатності використовувати знання для розв'язання різноманітних практичних ситуацій, знаходити оптимальне вирішення життєвих проблем. Доведено, що зі збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки сучасної молоді й формування у неї інформаційно-комунікаційної (цифрової) компетентності, яка є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити навчальну діяльність із використанням таких технологій. Констатовано, що формування і розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей здійснюється шляхом здобуття цифрової освіти з використанням інформаційних ресурсів, нових освітніх технологій та цифрових освітніх ресурсів, спрямованих на підвищення рівня цифрових навичок та цифрових компетентностей.

Ключові слова: дидактичні засади, цифрова компетентність; інтернет-технології; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційно-комунікаційна компетентність.

Стратегічним орієнтиром сучасної системи вітчизняної та світової освіти є реалізація в ній компетентнісного підходу, який передбачає перенесення акцентів зі знань та вмінь учнів як результатів навчання на формування компетентної особистості. Сучасна людина постійно стикається з різноманітними проблемами, їй потрібно постійно оновлювати свої знання, уміти передбачити шляхи розвитку подій, змінювати свої плани відповідно до обставин, відкидаючи ті, які не витримали перевірки досвідом та часом [1]. Вирішення цих завдань можливе завдяки наявності системи компетентностей як здатності використовувати знання для розв'язання різноманітних практичних ситуацій, знаходити оптимальне вирішення життєвих проблем. Введення компетенцій в нормативну і практичну складову освіти дозволяє вирішувати проблему, типову для української школи, коли учні можуть добре опанувати набір теоретичних знань, але відчують значні труднощі в діяльності, що вимагає використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій [2]. Орієнтація змісту освіти на компетентнісний підхід дозволяє пов'язати процес навчання з потребами часу та суспільства, дати молоді можливість для самореалізації на ринку праці та в суспільних процесах, створити сприятливі умови для розвитку взаємовідносин з людьми та з навколишнім середовищем.

Із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки молоді для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог. Таким чином, виникає необхідність забезпечення готовності суспільства до таких процесів, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових

технологій (цифрова компетентність) [4]. Вважається, що цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій. Європейський Парламент і Рада ЄС (2018) ухвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2018/С 189/01), в якій цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності громадян ЄС.

В Державному стандарті (2020), що визначає мету та принципи освітнього процесу в закладах базової середньої освіти, дає загальну характеристику змісту навчання, пояснює вимоги до обов'язкових результатів навчання та орієнтири для їхнього оцінювання, чітко окреслено ключові компетентності, якими мають оволодіти школярі після закінчення базового предметного навчання. Перелік основних компетентностей: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна (цифрова) компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності, культурна компетентність, підприємливість і фінансова грамотність.

Формування інформаційно-комунікаційної (цифрової) компетентності сприятимуть розвитку цифрової економіки та суспільства, а також розвитку електронної демократії і людського капіталу; забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок; розроблення комплексних змін до законодавства, що забезпечить визначення цифрової освіти; визначення системи та опису складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями різних категорій працівників, зокрема в професійних

стандартах; забезпечення координації дій на рівні органів виконавчої влади з питань розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей; створення індикаторів для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей; підвищення рівня обізнаності щодо небезпек в Інтернеті.

Формування і розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві здійснюється шляхом: здобуття цифрової освіти з використанням інформаційних ресурсів, нових освітніх технологій та цифрових освітніх ресурсів, спрямованих на підвищення рівня цифрових навичок та цифрових компетентностей; забезпечення безперервного розвитку професійних цифрових компетентностей; створення Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта»; розроблення заходів щодо впровадження цифрових засобів доведення інформації (телебачення, соціальні мережі, трансляція в Інтернеті тощо).

Підвищення рівня обізнаності щодо небезпек в Інтернеті здійснюється шляхом: створення соціальних ініціатив, спрямованих на підвищення рівня цифрових навичок та цифрових компетентностей для представників різних цільових груп населення; запровадження програм, спрямованих на підвищення рівня обізнаності дітей та підлітків, цифрових компетентностей батьків та педагогічних працівників щодо небезпек дитини у цифровому середовищі, формування культури нетерпимого ставлення до порушення прав, свобод, безпеки дитини в цифровому середовищі [3].

Такий підхід дасть змогу: прискорити процеси цифрової трансформації; суттєво підвищити рівень цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві, а також рівень конкурентоспроможності держави та якість людського капіталу; підвищити конкурентоспроможність шляхом оволодіння новими цифровими навичками та цифровими компетентностями; підвищити рівень доступності до державних послуг; суттєво зменшити ризики виникнення небезпек під час користування Інтернетом; визначити систему та опис складових цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності), а також вимог до рівня володіння цифровими навичками та цифровими компетентностями,

зокрема в професійних стандартах; створити індикатори для моніторингу стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей. Отже, в інформаційному суспільстві цифрова компетентність дає змогу орієнтуватися в динамічному цифровому середовищі інтернету, вибудовувати власний стиль інтернет-комунікації, взаємодіяти з іншими соціальними суб'єктами різних культур, автономно приймати рішення на всіх рівнях соціальної взаємодії – від місцевого і національного до європейського та міжнародного, а також сприяє ефективному застосуванню ресурсу інформаційно-комунікаційного середовища у вирішенні проблем своєї країни, територіальної громади, суспільного та особистого життя [5].

Зазначимо, що дефініції «цифрова», «інформаційно-комунікаційна», «інформаційно-цифрова» компетентності в науковому дискурсі з'явилися наприкінці минулого століття. А сьогодні цифрова компетентність трактується як поняття впевненого, критичного і відповідального застосування ІКТ для навчання, професійної діяльності та участі в житті суспільства. Порівняно з минулим десятиліттям, цифрова компетентність сьогодні набуває соціального навантаження і виявляється через настановлення на ефективну діяльність в інформаційному суспільстві, особисте ставлення до цієї діяльності, засноване на почутті відповідальності, а також через здатність і готовність індивіда впевнено, ефективно, критично і безпечно обирати й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології. Вважаємо, що цифрова компетентність як комплексний соціально-психологічний феномен має певну структуру і складається з інформаційно-комунікаційного, мотиваційного компонентів і компонента відповідальності. зазначимо, що саме ключовим її складником є інформаційно-комунікаційний компонент, який обумовлює здатність орієнтуватися у віртуальному інформаційно-комунікаційному просторі, забезпечує актуалізацію знань, необхідних для створення й оновлення особистих стратегій пошуку, аналізу і передавання інформації; порівняння та критичне оцінювання достовірності, надійності джерел даних та самовдосконалення цієї навички; оволодіння способами застосування ІКТ у створенні контенту;

критичний аналіз впливу інформації і даних, доступних завдяки цифровим засобам, на людину і суспільство; застосування цифрових засобів і технологій для співпраці з іншими суб'єктами комунікації, творення інтернет-ресурсів і знань; апробацію знань, умінь, навичок у дії.

Список джерел: / References:

1. Алексеева С. Дидактичні умови індивідуалізації навчання в закладах загальної середньої освіти. Scientific Collection «InterConf», (112): with the Proceedings of the 1 st International Scientific and Practical Conference «Scientific Progressive Methods and Tools» (June 16- 18, 2022). Riga, Latvia: Avots, 2022 .С. 77 – 83. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730957> / Aliksieieva S. Dydaktychni umovy indyvidualizatsii navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity. Scientific Collection «InterConf», (112): with the Proceedings of the 1 st International Scientific and Practical Conference «Scientific Progressive Methods and Tools» (June 16- 18, 2022). Riga, Latvia: Avots, 2022 .S. 77 – 83

2. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»). N 1(1) 2022. С.18-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415> / Aliksieieva S. Aktualni problemy dydaktyky v umovakh informatyzatsii osvity: indyvidualizatsiia navchannia. Nauka i tekhnika sohodni (Seriia «Pedahohika»). N 1(1) 2022. S.18-27.

3. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С.25-30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414> / Aliksieieva S. Dydaktyka v umovakh informatyzatsii osvity. Akademichni studii. Seriiia «Pedahohika». Lutsk: Komunalnyi zaklad vyshchoi osvity «Lutskiyi pedahohichnyi koledzh» Volynskoi oblasnoi rady, 2021. № 4. Ch. 1. S.25-30.

4. Алексеева С. Технология формирования индивидуальной образовательной траектории учнів профільної школи. Перспективи та інновації науки (Серія Педагогіка»). N 5(5) 2021. С. 58 – 68. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729321/> Aliksieieva S. Tekhnolohiia formuvannia indyvidualnoi osvitnoi traiektorii uchniv profilnoi shkoly. Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia Pedahohika»). N 5(5) 2021. S. 58 – 68

5. Алексеева С. В. Підготовка майбутніх дизайнерів до розвитку професійної кар'єри: теорія і практика. Монографія. Київ: Міленіум, 2018. 484 с. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727617/> Aliksieieva S. Pidhotovka maibutnikh dyzaineriv do rozvytku profesiinoi kariery: teoriia i praktyka. Monohrafiia. Kyiv: Milenium, 2018. 484 s

6. Алексеева С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724261/> / Aliksieieva S. Indyvidualizatsiia navchannia u zakladakh zahalnoi osvity yak pedahohichna problema. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Rr. 290-296.

7. Алексеева С. Індивідуалізація навчання: суть, шляхи реалізації. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning»: conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». pp.136-139. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728627/> / Aliksieieva S. Indyvidualizatsiia navchannia: sut, shliakhy realizatsii. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of eaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». rr.136-139.

8. Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures specialists. *Professional Pedagogics*, 1(20), с. 127-133. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>. / Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures specialists. *Professional Pedagogics*, 1(20), s. 127-133.

9. Алексеева С. Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх дизайнерів художнього профілю до розвитку професійної кар'єри : дис. докт. пед. наук : спец. 13.00.04; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ, 2020. 674 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729894> / Aliksieieva S. Teoretychni i metodychni osnovy pidhotovky maibutnikh dyzaineriv khudozhnoho profilu do rozvytku profesiinoi kariery : dys. dokt. ped. nauk: spets. 13.00.04 ; Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAN Ukrainy. Kyiv, 2020. 674 s.